

Foredrag i Oslo Militære Samfund

22. april 2002
ved

Generalmajor Tomas Colin Ardher

Luffforsvaret i omstilling

Av Generalmajor Tomas Colin Archer
Generalinspektør for Luffforsvaret

1 Innledning

Ærede forsamling,

La meg først takke for denne muligheten til å komme til orde i Oslo Militære Samfund. Jeg er bedt om å holde et foredrag med tittelen: *Luffforsvaret i omstilling*.

Før jeg går i gang med selve foredraget, vil jeg tillate meg å gjøre en liten modifisering av tittelen til "Luffforsvaret i endring", da dette vil være mer dekkende tittel for det jeg skal snakke om her i kveld.

I oppfølgingen av St.prop. nr. 45 pågår det et omstillingsarbeide i hele Forsvaret. Denne omstillingen er i stor grad knyttet til strukturendringer og nedbemanning. Vi gjør imidlertid mer enn å legge ned avdelinger og si opp folk. Vi er i ferd med å forbedre oss på en rekke andre områder som ikke er spesifikt omtalt i proposisjonen. Vi **endrer** oss til noe kvalitativt helt nytt.

Vi endrer operasjonskonsept, interne prosesser og måter å arbeide på. Dette skjer parallelt med de av Stortinget vedtatte organisasjons- og strukturendringer. Målet med hele prosessen er å bli mer operative. Det skal vi klare gjennom en mer rasjonell og effektiv understøttelse av den spisse enden. Vi skal med andre ord produsere **mer luftmakt, med færre kontorplasser**.

Før vi går inn å ser nærmere på hva denne endringen av Luffforsvaret mer konkret innebærer, er på sin plass med en kort bakgrunn for **hvorfor** vi skal og må endre oss.

2 Bakgrunn for endringen

USAs tidligere president, Bill Clinton har uttalt at:

"Det vi ønsker skal bli varig, må vi forandre"

Man kan si mye rart om Bill Clinton, men på akkurat dette området tror jeg han hadde rett. Skal vi bevare et relevant og troverdig Forsvar må vi ha vilje og evne til å endre oss. De siste års utvikling inne en rekke områder gjør denne endringen mer påkrevd enn noen gang tidligere.

2.1 Økonomiske forhold

Det første jeg vil peke på er økonomiske forhold. Den såkalte **double ubalansen** - mellom ressursbehov og ressurstilførsel, og mellom Forsvarets organisering og Forsvarets oppgaver – tør være kjent for denne forsamling. Ubalansen mellom mål og midler har for Luffforsvarets del blant annet ført til at materiellinvesteringer er blitt skjøvet frem i tid og at trenings- og øvingsnivået har vært alt for lavt. Ubalansen mellom organisering og oppgaver har gjort oss dårlig rustet til å løse dagens og morgendagens sikkerhetspolitiske utfordringer.

Gitt at fremtidige forsvarsbevilgninger ikke øker dramatisk, må vi derfor redusere våre driftsutgifter. I en statlig virksomhet som Forsvaret kan dette i prinsippet gjøres på to måter. Man kan redusere antall ansatte, eller man kan effektivisere og drifte mer rasjonelt. Luffforsvaret skal gjøre begge deler. Vi skal bli et moderne og fremtidsrettet Luffforsvar.

Jeg vil benytte anledningen til å understreke at det er for enkelt å legge all skyld på politikerne for at Forsvaret har havnet i det uføret det har. Også Forsvaret selv må ta sin del av skylda for at alt ikke er som det burde være. Viljen til å ta tak i problemene og gjøre noe med dem er først og fremst Forsvarets eget ansvar. En viktig forutsetning for å lykkes vil imidlertid være at vi får den nødvendige grad av forutsigbarhet i forhold til økonomiske rammer. Det er politikernes ansvar.

2.2 Sikkerhetspolitiske endringer

De sikkerhetspolitiske endringene i kjølvannet av murens fall har ført til at kravene til Luftforsvaret er kvalitativt forandret. Den endimensjonale trusselen fra øst er borte.

Det er vanskelig å se for seg at Norge i uoverskuelig fremtid vil havne i en eksistensiell krig. Problemet frem til nylig har imidlertid vært at det i stor grad er denne eksistensielle krigen vi har vært utrustet for og forberedt på å kjempe. Med innføringen av F-16 på begynnelsen av 80-tallet, ble Luftforsvarets fokus i enda større grad enn tidligere rettet mot evnen til å stoppe en fiende i luften gjennom defensive operasjoner. Gjennom å drive oppholdende strid, skulle vi produsere nok *holdetid* til allierte forsterkninger kunne komme oss til unnsetning. Denne spesialiseringen var fornuftig i et kaldkrigs-scenario. I fremtiden vil imidlertid en slik spesialiseringen fort gjøre Luftforsvaret både militært og politisk irrelevant.

Forsvarets oppgaver er mer omfattende enn tidligere og innebærer en sterkere innretning mot deltakelse i internasjonale operasjoner og nasjonal og internasjonal krisehåndtering. Luftforsvarets ressurser kan derfor ikke lenger kun konsentreres om en defensiv strategi i et bestemt invasjons-scenario. Innenfor denne nye sikkerhetspolitiske virkelighet må Luftforsvaret være i stand til å løse et vidt spekter av oppgaver samtidig som styrkestrukturen blir mindre. Dette tilsier et Luftforsvar som er mer mobilt og fleksibelt og med høyere reaksjonsevne enn tidligere. Vi er med andre ord på vei bort fra et konsept basert på invasjonsforsvar mot et konsept som er mer innrettet som et innsatsforsvar.

Denne endringen har sin bakgrunn i erkjennelsen av at Norge kan ikke lenger basere sitt forsvar på at felles interesser i nordområdet automatisk vil føre til at vi får de forsterkningene vi har behov for. For å kunne importere militær sikkerhet om behovet skal oppstå, er det nødvendig å vitalisere forbindelsene med våre allierte med andre virkemidler enn under den kalde krigen. Vi må med andre ord være villige til, og i stand til, å eksportere sikkerhet i form av kamphenheter. Disse enheten må være i stand til å løse oppgaver innenfor et bredt spekter av oppgaver.

Luftforsvaret er et redskap i norsk sikkerhetspolitikk. Hovedutfordringen er å gjøre dette verktøyet så fleksibelt som mulig.

Vi må fortsatt være i stand til å drive "krig" i den mer tradisjonelle forståelsen av ordet. "Worst-case" vil fortsatt være det vi vil bli målt opp imot i forbindelse med nasjonale- og NATO-evalueringer av våre kamphenheter. Samtidig vet vi at majoriteten av de operasjonene vi mest sannsynlig vil delta i – nasjonalt, så vel som internasjonalt – vil være en eller annen form for "krisehåndtering". Dette stiller andre krav til Luftforsvaret enn ved "myndighetsutøvelse" og "krig".

Så lenge vi ikke har noen eksistensiell trussel mot Norge, er derfor evnen til krisehåndtering, samt kapasitet til å kunne løse oppdrag i alle deler av konfliktspekteret, Forsvarets største utfordring.

2.3 Militærteknologisk utvikling

Et siste forhold jeg vil peke på er den teknologiske utvikling. I FS 2000 opererte man med begrepet *teknologisk fordyrelse*, det vil si at prisen på nytt forsvarsmateriell øker mer enn den generelle prisstigning. Skal vi ha råd til å kjøpe nytt utstyr må vi derfor redusere driftsutgiftene, slik at mer kan benyttes til nyinvesteringer.

Moderne utstyr er nemlig en forutsetning for at vi skal kunne delta internasjonalt. Vi må ha utstyr som duger, det vil si er på høyde med det utstyret våre viktigste allierte opererer. Hvis ikke, risikerer vi å bli satt på sidelinjen både militært og politisk.

2.4 11 september 2001

I et foredrag om fremtidens Luftforsvar kommer jeg selvfølgelig ikke utenom det tragiske terrorangrepet på USA 11 september i fjor. Gjennom de nesten uvirkelige TV-bildene, var vi vitne til luftmakt i sin mest perverterte form. Samtidig fikk vi demonstrert hvor sårbart et moderne samfunn er ovenfor denne formen for asymmetrisk krigføring. Angrepet kostet tusenvis av mennesker livet, og utløste en krig mot terrorisme. En krig Norge har forpliktelse i forhold til, gjennom NATOs vedtak om at angrepet utgjorde en artikkel-5 situasjon.

Overfallet fikk konsekvenser for Luftforsvaret. Det førte til at jagerfly ble satt på beredskap på både Rygge og Sola, og vaktholdet ved alle Luftforsvarets avdelinger ble skjerpet. For å sette oss bedre i stand til å møte våre internasjonale forpliktelser, ble treningen ved våre jagerflyskvadroner og luftkommando- og kontrollenheter kraftig intensivert. For øyeblikket deltar norsk personell på NATOs overvåkingsfly – AWACS – i overvåkingen av amerikansk luftrom, mens én C-130 Hercules med støttepersonell er deployert til Manas, Kirgisistan.

Man kan på mange måter si at 11 september åpnet en ny era i internasjonal terrorisme:

For første gang i historien var både viljen og evnen til å oppnå massiv ødeleggelse tilstede.

Til sammenlikning kan nevnes at i løpet av de forutgående 20 årene har verden vært vitne til 120 større terroristangrep, med til sammen 2500 drept eller sårede. På én dag ble nå mer enn 3000 personer drept eller skadet i New York og Washington DC.

I den videre bekjempelsen av terror er det viktig å ha klart for seg at:

- Terrorister er **ikke** desperate aktivister fra den tredje verden
- Deres tankesett bli **ikke** påvirket av tradisjonell kjernefysisk eller konvensjonell avskrekking.
- Risikoen for at noe liknende **kan** skje i Europa eller Norge er tilstede.

I forlengelsen av 11 september er følgende verdt å tenke over:

- Skillelinjene mellom fred, krise og krig viskes ut.
- Sektorinndelingen av samfunnet - i politi, forsvar, brann, toll etc - er lite egnet til å møte denne typen trusler. Politiet er ikke utstyrt eller trent for å ta seg av slike omfattende terroraksjoner.
- Terroren er internasjonal. Vi kan derfor ikke løse denne typen sikkerhetsutfordringer alene. Vi må samarbeide på tvers av landegrensener og etater. Tendensene vi har sett til en nasjonalisering av f.eks luftkommando- og kontroll systemene i andre NATO-land må unngås.
- Vi må være aktive - ikke reaktive. Lufttakt blir i denne sammenheng et reaktivt virkemiddel med klare begrensninger.
- Hvis luftmakt, som en siste utvei, allikevel må benyttes, vil det stille krav til korte kommandolinjer, klare engasjementskriteria, et høyt treningsnivå etc.
- Ansvaret ved en eventuell nedskyting av sivilt passasjerfly skal alltid ligge hos de politiske beslutningstakerne.

De langvarige konsekvensene av 11 september er fortsatt usikre, men **at** det vil få konsekvenser er uomtvistelig. 11 september viser behovet for styrker som er fleksible, reaksjonsraske og som har forflytningsevne – eller med andre ord er mobile og "lette".

11 september illustrerer problemene knyttet til forsvarsplanlegging. Vi skal forberede oss på det uvisse. En utfordring knyttet til dette er at militære organisasjoner har for vane å forberede seg i forhold til "den forrige" krigen. Dette resulterer gjerne i at vinneren beholder sine metoder, mens taperen revurderer sine. At dette kan få fatale konsekvenser er militærhistorien full av eksempler på. Vi må derfor ta inn over oss at Aristoteles ord om at: "Det er sannsynlig at noe usannsynlig vil skje", fortsatt har gyldighet.

Overfallet 11 september bør få avgjørende innflytelse på vår fremtidig tenkning omkring luftmakt og mulige trusselscenarier. Fremtidige angrep vil mest sannsynlig være forskjellige fra de som hendte 11 september, men det kan skje igjen og vi må derfor ha forberedt oss deretter. Hendelsene har styrket meg i troen på at vår relevans er avhengig at vi utvikler et scenarierobust Luftforsvar, som er kapabel til å løse et bredt spekter av oppgaver.

2.5 Global utvikling som kan gi forsvarsmessige utfordringer

I tillegg til internasjonal terrorisme, er det også andre globale utviklingstrekk som kan gi forsvarsmessige utfordringer for Norge – om enn på noe lengere sikt. Fremtidforskere peker blant annet på følgende forhold:

- På grunn av global oppvarming, vil 67% av verdens befolkning i 2025 ha for lite vann. Dette vil øke aggresjonen og den politisk spenningen i verden.
- Gjennomsnittstemperaturen i verden vil øke med 2° - 4^oC. Dette vil forårsake høyere sjø nivå og øke behov for vestlig nødhjelp.
- Antall tidligere sykdommer som har oppstått siden 1973 (inkl AIDS) er 30.
- I 2010 vil antall AIDS tilfeller i Asia vil bli høyere enn i Afrika.

I en stadig mer globalisert verden blir det viktig å løfte blikket. Det er ikke sikkert at våre største sikkerhetsutfordringer er de som befinner seg rett utenfor vår egen "stuedør".

2.6 Fra Forsvar av territorium til Forsvar av verdier

For Forsvaret og Luftforsvaret vil utviklingen som er skissert over åpenbart få konsekvenser for **hva** Forsvaret/Luftforsvaret i fremtiden vil være. Vi vil gå fra å være et Forsvar av territorium til et Forsvar av verdier;

- Forsvaret vil i fremtiden være den viktigste faktor i fredsbevarende og fredsskapende virksomhet.
- Forsvaret beskytter demokratiet og våre verdier
- Forsvaret vil hjelpe mennesker i nød verden over
- Forsvaret er, og vil være, konfliktforebyggende
- Forsvaret vil hindre folkemord
- Forsvaret vil bevare freden i Norge

3 Luftmakt – noen utviklingstrekk

Den italienske general og luftmaktsteoretiker, Giulio Douhet sa en gang før siste verdenskrig følgende:

”Victory smiles upon those who anticipate the changes in the character of war, not upon those who wait to adapt themselves after the changes occur.”

Vi må endre oss i forhold til endringene i krigens karakter – og aller helst i forkant av at disse endringene inntreffer.

Hva har så skjedd av endringer i forhold til luftkrigens karakter de siste 10-15 årene?

Tiden etter den kalde krigens slutt har fundamentalt endret militærmaktens rolle. Med stormaktsrivaliseringen under den kalde krigen var sikkerhetspolitikk statens viktigste anliggende, og militærmakt og maktbalanse gjennom alliansetilknytning de viktigste sikkerhetspolitiske virkemidler. Militærmaktens viktigste bidrag til statens sikkerhet lå imidlertid i dens *potensiale* for bruk, den faktiske bruk måtte unngås i en direkte konfrontasjon mellom militærblokkene. Militærmakten var kun tenkt brukt når de politiske eller diplomatiske virkemidler var uttømt og bare militær maktbruk gjestod.

Utviklingen det siste tiår av det 20. århundre har fundamentalt snudd opp ned på denne forestillingen, noe som både har gjort militærmakten som virkemiddel mer anvendelig, men også uendelig mye mer kompleks. Da trusselen om storkrig ble borte, kunne militærmakt anvendes over hele spekteret av operasjoner, fra de mest intense krigsscenarioer til rene nødhjelpsoperasjoner under fravær av vold – og selvsagt alle tenkelige variasjoner i mellom.

Men ikke bare spekteret av operasjonstyper har blitt kraftig utvidet, også de normative og konseptuelle forhold rundt anvendelse av militærmakt har endret seg, noe som bidrar til ytterligere å komplisere anvendelsen og utviklingen av militærmakten. Økt fokus på, og avhengighet av, en operasjons legitimitet (støtte – internt som eksternt) og legalitet, lav toleranse for tap (egne – og motstanderens), symmetriske og asymmetriske operasjoner, offensive strategier, multinasjonalitet og samarbeid med ikke-militære organisasjoner, bidrar til å komplisere bildet ytterligere.

Oppsummert kan man si at dette betyr at militærmakt som virkemiddel har blitt mye mer aktuelt i dag og de nærmeste årene, enn det var for bare 10 -12 år siden. Samtidig har kompleksiteten og utfordringene for de som skal utvikle virkemiddelet og utføre operasjonene blitt mange ganger mer komplisert. For at militærmakten skal forbli relevant må den møte følgende krav i tiden fremover:

- Fleksibilitet – alle typer oppdrag fra krig til fredsoppdrag
- Reaksjon – må kunne stilles til disposisjon på kort varsel
- Mobilitet – rask forflytning til aktuelle operasjonsområder
- Utholdenhet – må kunne forbli i operasjonsområdet til oppdraget er løst
- Presise våpen - sikre effektiv virkning
- Interoperabilitet – inngå i en større alliert eller multinasjonal sammenheng.

Luftmakt vokste i løpet av 1990-tallet frem som ”det foretrukne våpen” i de konfliktene den vestlige verden engasjerte seg i. I alle fall i den innledende fasen. Operasjonene i Afghanistan viser at denne trenden fortsetter, samtidig som man har tatt lærdom av at de fleste operasjoners suksess også avhenger av at man har ”boots on the ground”. Luftmaktens evnen til å utføre selvstendige oppdrag, må derfor ikke gå på bekostning av evnen til å samvirke med andre forsvarsgrener.

4 Konsekvenser for utvikling og bruk norsk luftmakt

4.1 Mobilt modulbasert stridskonsept

Nye sikkerhetspolitiske utfordringer og endrede økonomiske rammebetingelser gjør at vi for fremtiden må organisere våre styrker annerledes. Selv om faren for en storkrig i Norge kan anses som liten, har hendelsene sist høst vist oss viktigheten av å ha styrker som er fleksible og har en høy reaksjonsevne. Dette synet blir ytterligere bekreftet ved at våre fremtidige sikkerhetsutfordringer trolig vil ha sin kilde – og dermed også må løses – langt utenfor landets grenser.

Fleksibilitet og reaksjonsevne er egenskaper som alltid har kjennetegnet Luftforsvarets våpenplattformer. Våre fly og helikoptre kan imidlertid ikke operere uten et betydelig støtteapparat på bakken. Dette støtteapparatet har frem til nå i stor grad vært basert på at vi skal kjempe i vårt eget nærrområde, og har derfor vært bygd opp rundt et antall statiske flystasjoner. Med økt vekt på mobilitet og operasjoner utenfor landets grenser vil denne støtten måtte gjøres mobil.

Dette skal vi få til ved å etablere mobile **basesett**, som foruten de nødvendige støtteelementer, vil bestå av tilstrekkelig materiell- og personellressurser. Når oppdraget så kommer kan vi sette sammen styrkepakker, alt etter oppdragets art. Flexibiliteten i konseptet skapes ved at vi betrakter alle kamp- og støtteelementene som moduler, som vi kan sette sammen til innsatsstyrker etter behov. Basesettene gir dessuten rom for å utnytte det potensiale som ligger i et ytterligere samarbeid med de andre forsvarsgrenene om ingeniører, ABC, vakthold og sikring, EOD etc.

I forbindelse med fremtidige bidrag til internasjonale operasjoner har vi definert begrepene *minste operative enhet* (MOE) og *minste deployerbare enhet* (MDE). MOE er den minste enhet som gir operativ mening, dvs er i stand til å løse mer eller mindre selvstendige oppdrag. MDE vil være den minste enheten som vil bli deployert utenlands. En slik MDE vil ikke operere selvstendig, men i samvirke med andre nasjoners styrker. Størrelsen på MOE og MDE vil kunne variere noe avhengig av våpensystem og oppdragets art. For jagerfly vil en MDE kunne bestå av 2-4 fly.

Modulbaseringen vil gjøre oss "lette og mobile". Dette gir oss fleksibilitet. Om vi ikke kan bidra med så mye, skal vi i alle fall være i stand til å stille med noe, og dette skal vi kunne stille med raskt. Luftforsvaret skal utvikles som et anvendelige verktøy til politikernes "sikkerhetspolitiske verktøykasse". Luftforsvaret skal alltid være i stand til å stille med bidrag når det er politisk ønskelig, enten dette bidraget er stort eller lite.

5 Fremtidens luftforsvar – status og fremtid

5.1 Nye måter å gjøre tingene på

Luftforsvarets visjon er følgende:

Et tidsmessig Luftforsvar for nasjonal sikkerhet og internasjonalt engasjement.

Mitt motto for Luftforsvaret er "**Best på det vi gjør**".

Luftforsvaret skal først og fremst bli bedre til å utnytte hver krone vi får til å produsere luftmakt. For det andre skal vi fokusere på produksjon av luftmakt. Flyaktiviteten er Luftforsvarets hovedprodukt og essensen av vårt bidrag til norsk sikkerhetspolitikk og Totalforsvaret.

Luftforsvaret har utarbeidet en plan for å øke den årlige flytimeproduksjonen betraktelig i forhold til nivået de seneste årene. Det er tegn som tyder på at vi er på rett vei i så henseende. Allerede mot slutten av fjoråret begynte vi å se effekten av ulike omstillingstiltak i form av at vi klarte å kanalisere flere midler opp mot operativ virksomhet. I år har vi ambisjoner om å fortsette den positive trenden. Luftforsvaret skal fly-, øve- og trene betraktelig mer i 2002 enn vi har gjort de foregående årene.

Luftforsvaret skal i fremtiden gjøre mer, til høyere kvalitet, på kortere tid og med færre ressurser. Dette er en formidabel utfordring som krever handling. Til det trenger vi kompetent personell. Kompetanse, i form av kunnskaper og ferdigheter hos våre ansatte, er en av Luftforsvarets viktigste ressurser. Denne ressursen er kritiske i forhold til vår evne til å produsere relevant luftmakt på en effektiv måte. I en tid da mange dyktige mennesker må forlate Luftforsvaret, er det en stor utfordring å sikre at organisasjonen blir sittende igjen med tilstrekkelig og rett kompetanse.

Ett viktig suksesskriterium for en handledyktig organisasjon er at den er i stand til å fatte beslutninger på det nivået hvor den hører hjemme. Byråkratiet må reduseres – slik at beslutninger kan tas på et lavest mulig nivå. Ledelsen må gi klare rammer for hva den undergitte har lov til å bestemme, men innenfor disse rammene må den undergitte gis stor grad av handlefrihet. Ledere på lavere nivå må få lov til å være ledere. I Luftforsvarsstaben (LST) har vi hatt et bevisst forhold til dette, og det er forhåpentligvis slutt på den tid da en oberstløytnant fra en eller annen stasjon ringte løytnanten i LST og spurte om det var greit om han gjorde slik og slik.

Vi må gjøre NIKE's motto – Just do it – til vårt. Det hersker ingen tvil om at vi må endre oss – at vi må gjøre noe. La oss derfor bare gjøre det!

5.2 Fremtidige materiellanskaffelser

Kompetent personell er den viktigste innsatsfaktoren, men de kommer til kort hvis de ikke har potent materiell å operere. Det er en kjensgjerning at flyparken til Luftforsvaret begynner og tæres av tidens tann. Dette gir seg dessverre utslag i periodevis lav tilgjengelighet på operative fly og helikoptre. I årene som kommer vil derfor anskaffelsen av nye maritime helikoptre, nye transportfly og etter hvert nye jagerfly, ha høy prioritet.

5.3 Erstatning av dagens kampfly

Midtlivsoppdateringen av våre jagerfly har gjort dem til meget kapable våpenplattformer. Innføringen av en luft-til-bakke kapasitet innen 2003 vil forsterke dette ytterligere. Vi blir nå satt i stand til å delta på likefot med våre allierte i internasjonale operasjoner. Flyene vil få en multi-rolle-kapasitet, det vil si at de kan benyttes mot både luftmål og mot mål på bakken. Dette øker flyenes anvendelighet og fleksibilitet ytterligere.

På grunn av oppdateringsprogrammet vil F-16 fortsatt være et moderne kampfly i noen år til. Fra 2010 vil imidlertid flyene raskt nå slutten på sin operative levealder. Skal Norge videreføre en nasjonal kampflykapasitet etter 2015, må derfor innfasingen av en ny flytype starte så snart som mulig etter 2010.

5.3.1 Hvorfor anskaffe nye jagerfly?

Forsvarssjefen uttalte sist høst fra denne talerstol at:

”Sikring av et jagerflykjøp er en forutsetning for å kunne løse helt sentrale nasjonale oppgaver. Et land uten jagerflyvåpen legger seg åpen for press og utfordringer over hele konfliktspekteret, fordi en motstander selvfølgelig vil tilpasse seg en så åpenbar mangel på vår side. I tillegg vil mangelen på et eget kampflyvåpen gjøre alle de øvrige deler av Forsvaret så sårbare at det i gitt situasjoner kan bli uten betydning hva vi investerer i dem.”

I St.prp. nr. 45 slås det fast at én av pilarene i det norske forsvarskonseptet er *alliert og internasjonalt forsvarssamarbeid*. Videre står det å lese at ”Norge fortsatt vil være avhengig av tidlig alliert støtte og forsterkninger for å kunne møte større utfordringer mot egen sikkerhet”. Erfaringene fra april dagene 1940 viste oss at dersom vi ikke er herrer i egen luft, får vi ikke de forsterkninger vi kan behøve. **Om** vi skal videreføre et nasjonal kampflyvåpen er etter min mening derfor ingen aktuell problemstilling. **Hvordan** vi skal gå frem for å sikre nye kampfly, er imidlertid det riktige – men fortsatt ubesvarte – spørsmålet.

I St.prp. nr. 55 (*Gjennomføringsproposisjonen*) skisseres to alternative fremgangsmåter for å forberede erstatningen av F-16 flyene. Disse er:

- a) delta i ett eller flere utviklingsprosjekter, eller
- b) ikke delta i noe utviklingsprosjekt nå, men kjøpe et ferdig utviklet fly senere.

Jeg vil i dette fora ikke gå nærmere inn på hvilket fly Norge bør anskaffe. Jeg vil nøye meg med å slå fast at jeg tror det er viktig og riktig at vi deltaker i utviklingsfasen av det flyet vi til slutt velger. I gjennomføringsproposisjonen ble det pekt på at:

”Forsvarets evne til operativt samarbeid og samvirke med NATO-allierte og andre partnere, også i fred, økes ved å delta i samarbeidet om utviklingen av fremtidige kampfly. Ved siden av at det økonomisk sett kan være fordelaktig, kan det også knyttes industrielle og teknologiske gevinster ved deltakelse i utviklingsprosjekter”.

Jeg støtter denne vurderingen fullt ut. Hva aktuelle samarbeidsland som Danmark og ikke minst Nederland velger å gjøre, bør dessuten legges føringer for de beslutninger som må tas i løpet av sommeren.

5.4 Nye Transportfly

Lufttransport har i en årrekke vært Luftforsvarets kanskje viktigste bidrag i forbindelse med internasjonale operasjoner. Det er ingen tegn som tyder på at dette ikke vil være tilfelle i fremtiden også i fremtiden – heller tvert imot.

Evnen til hurtig forflytning står sentralt både i nasjonale og internasjonale operasjoner. Til dette trenger vi transportfly. Tidsaspektet, samt krav til tilgjengelighet gjør at Forsvaret må disponere sine egne transportfly.

Vår C-130 Hercules begynner imidlertid å bli gamle. Økt fokus på mobilitet og fleksibilitet forutsetter en videreføring av en nasjonal transportflykapasitet. Anskaffelse av nye transportfly er derfor en av de viktigste forutsetningene for et moderne, mobilt og fleksibelt Forsvar – både nasjonalt og i internasjonale operasjoner.

Lufttransport er et felt som åpner muligheten for multinasjonale løsninger. I den videre arbeidet med å sikre en fremtidig transportflykapasitet, vil utvikling av ulike former for flernasjonalt samarbeide, samt ulike former for sivil-miltært samarbeide bli nøye vurdert.

En eventuell anskaffelse av en form for tanker-transport kapasitet, enten nasjonalt eller innenfor en flernasjonal ramme, må også vurderes. Innføringen av en slik kapasitet vil være en enorm styrkemultiplikator for hele det norske Forsvaret.

5.5 Nytt enhetshelikopter – NH-90

Sist høst inngikk Luftforsvaret en kontrakt med Nato Helicopter Industries (NHI) om anskaffelse av 14 helikoptre av typen NH-90. Åtte av helikoptrene skal understøtte Kystvakten, mens de resterende seks skal benyttes på Sjøforsvarets nye Fridtjof Nansen-klasse fregatter. Kontrakten har en verdi på omkring 3,4 milliarder norske kroner, og inneholder i tillegg en opsjon på kjøp av 10 nye redningshelikoptre.

Det er flere spennende aspekter ved de nye helikoptrene. På fregattene vil NH-90 utgjøre fartøyets fremste kampvåpen, og være totalt integrert i dets våpensystemer. Besetningen på helikoptrene vil være en blanding av personel fra Luft- og Sjøforsvaret, noe som vil kreve et utstrakt samarbeid de to forsvarsgrenene imellom. Det ser jeg frem til. De nye fregattene vil være Norges høyest prioriterte sjømilitære strukturelement i de nærmeste årene. Fregattene blir et flaggskip for kyststaten Norge både internasjonalt og i våre nære havområder. Luftforsvaret skal stille med tilgjengelige helikoptre og kvalifisert personell når Sjøforsvaret trenger det. Vi skal bidra til å gjøre Sjøforsvaret gode. En milepæl for samarbeidet blir at én Fridtjof Nansen-klasse fregatt skal delta som kommandoskip i STANAVFORLANT i 2008 – med NH-90 om bord.

For Kystvaktens del vil NH-90 bli en sårt tiltrengt erstatning for våre etter hvert tilårskomne Lynx helikoptre. Innfasingen vil skje i perioden 2005-07 og vil bety mye for en styrket sjøsikkerhet og redningsberedskap til havs. Med de nye helikoptrene blir Kystvakten bedre i stand til overvåke og kontrollere de enorme norske forvaltningsområdene til havs. NH-90 vil dessuten gi en betydelig økning av Forsvarets evne til å understøtte antiterror operasjoner over sjø.

Siden anskaffelsen av de nye helikopteren er en del av et felles nordisk program, blir det mulig å finne felles logistikk-løsninger som også vil gjøre det billig å operere dem. Det åpner dessuten opp for etableringen av felles nordiske drift, vedlikehold- og forsyningsløsninger. I forhold til opplæring og utdanning er det også muligheter for et utstrakt samarbeid på tvers av landegrensene.

5.5.1 Redningstjenesten – fremtid drift

Luftforsvaret utfører støtte til det sivile samfunn innenfor en rekke områder. Dette omfatter blant annet redningshelikoptertjenesten. Siden 1973 har Luftforsvaret drevet redningstjenesten gjennom 330 skvadron og Bodø hovedflystasjon. I årenes løp er det gjennomført over 20.000 oppdrag uten alvorlige personskader, en statistikk det er all mulig grunn til å være stolt av.

Det er ingen hemmelighet at denne tjenesten er under press. Sivile selskaper banker på med budskap om at de kan løse oppdraget bedre og på en rimeligere måte. Jeg ønsker å fremheve at det er min bestemte oppfatning at redningstjenesten hører hjemme i Luftforsvaret. Den viktigste begrunnelsen for dette er at en så viktig samfunnsoppgave ikke bør kommersialiseres. Dette er en grunnleggende tjeneste for samfunnet som er spesielt rettet mot en av landets viktigste næringer.

I Forsvaret vil redningstjenesten være en del av en større organisasjon. Det er derfor ikke bare en **tjeneste** Forsvaret tilbyr, men et helt **system** i form av radarer, Kystvakt, Orion, jagerfly, kommandosentraler etc. Luftforsvaret har dessuten opparbeidet seg en kompetanse og erfaring innen redningstjeneste som vanskelig lar seg erstatte med kommersielle interesser.

Et fortsatt operatøransvar for redningshelikoptrene fordrer imidlertid at våre Sea King helikoptre etter hvert skiftes ut. De eldste maskinene har vært i tjeneste i snart 30 år. Redningstjenesten har vært en viktig premissleverandør i prosessen frem mot valget av NH-90 som enhetshelikopter. NH-90 oppfyller de kravene Stortinget, gjennom Stortingsmelding nr 44 og NOU 1997:3, har satt til redningstjenestens helikoptre. En eventuell innløsningen av opsjonen på kjøp av ytterligere ti NH-90 vil derfor tilfredsstillende de krav som stilles til nye redningshelikoptre. Lengere rekkevidde, høyere marsjfart og bedre søkeutstyr gjør NH-90 til et langt mer kapabelt redningshelikopter enn dagens Sea King.

Gjennom etableringen av Maritim helikoptergruppe på Sola flystasjon, der både kystvakt-, fregatt- og redningshelikoptrene vil inngå, skaper vi et samlet fagmiljø med stor grad av fleksibilitet.

Samlokaliseringen muliggjør en optimal utnyttelse av tilgjengelige ressurser ved at personell og materiell kan brukes om hverandre. Gjennom å velge én helikoptertype for å fylle alle tre rollene, gir det oss de beste forutsetninger for å løse våre oppdrag på en profesjonell måte også i fremtiden. NH-90 blir en viktig forutsetning for å nå vår visjon om et tidsmessig Luftforsvar for nasjonal sikkerhet og internasjonalt engasjement.

6 Kvinner i Luftforsvaret

Jeg vil avslutningsvis ta for meg noen områder som opptar meg spesielt. Det første er kvinner i Forsvaret/Luftforsvaret.

Luftforsvaret har en ambisjon om å ha minst 9 % kvinner i vår organisasjon innen 2005. I så måte har et vært gledelig å registrere at av totalt 70 kadetter på Luftkrigsskolens første avdeling i år, er 10 jenter. Vi har imidlertid en lang vei å gå før ambisjonen er oppnådd for organisasjonen som helhet.

Det er flere gode grunner til at jeg ønsker flere kvinner i Forsvaret. For det første mister Forsvaret 50% av samfunnets totale intellektuelle kompetanse hvis vi ikke makter å rekruttere kvinner. I et lite land som Norge har vi ikke råd til å ekskludere halvparten av samfunnets "hjernekraft".

For det andre tenker kvinner annerledes enn menn. Det gir seg blant annet utslag i hvordan vi kommuniserer og fatter avgjørelser. Vi ser det alle i våre ekteskap hvor vi stort sett er to av forskjellig kjønn, at avgjørelsene og diskusjonene blir annerledes enn i et mannsdominert miljø. Vi trenger derfor jenter som er jenter, for å få utnyttet spenningen og synergieffekten mellom kjønnene. Vi trenger ikke jenter som er som gutter. Hvis det var tilfelle ville jeg brukt gutter, fordi vi faktisk er bedre til å være menn enn det jentene er.

Det er trolig flere årsaker til den lave kvinneandelen i Forsvaret. Grovt kan vi skille mellom organisatoriske og individuelle årsaker.

Organisatoriske:

- Ledelsen har aldri genuint engasjert seg i hvorfor vi trenger en økt kvinneandel.
- Forsvaret er dårlig tilpasset nye krav til organisasjon, innovasjon, forskjellighet, mangfold, matriseledelse og teamkompetanse.
- Forsvaret har få kvinnelige ledere

Individuelle i form av at Forsvaret har vært dårlig til å oppfylle nye individuelle krav til:

- to karrierefamilier og enslige forsørgere
- stabile boforhold
- fleksibel arbeidstid (fleksitid, deltid, hjemmekontor osv)
- støtteordninger (barnepass, vaskehjelp ect)
- morsrollen og vaktjeneste, øvingsopplegg, tjenestereiser, langvarige kurs, FSTS osv

Luftforsvaret har iverksatt tiltak for å øke rekrutteringen av kvinner til forsvarsgrenen. For å holde på de kvinnene vi allerede har, er en rekke initiativ satt igang. Det er blant annet opprettet nettverk for kvinnelig befal, og flere av Luftforsvarets potensielle toppledere deltar i ulike mentor-programmer. Dessuten pågår det et arbeid med å analysere Luftforsvarets bedriftskultur, slik at vi kan foreta de endringer som er nødvendig for å gjøre Luftforsvaret til en attraktiv arbeidsplass også for kvinner.

7 Strategisk ledelse

Et annet område som opptar meg, og som vil være viktig for at Forsvaret skal lykkes i den pågående omstillingen, er at samlokaliseringen/ integreringen av Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet kommer på plass.

Det hersker ennå tvil om hvilken løsning som til slutt blir valgt. Uansett om det endelige valget faller på en "samlokalisert" eller en fullt "integret" løsning, er jeg overbevist om at dette er den riktige veien å gå.

Evnen til strategisk planlegging og kontroll vil bli vesentlig bedre. Vi må erkjenne at frem til nå har det foregått mye dobbeltarbeid i Forsvaret som helhet, kanskje spesielt mellom FO og FD. Ved å fjerne nivåer og slå seg sammen vil dette problemet reduseres kraftig. Samtidig sikrer man en tett og god dialog, noe som er avgjørende for at både den militære og politiske toppledelse skal trekke i samme retning.

Det er neppe noen overdrivelse når jeg hevder at en samlokalisert / integrert toppledelse uten tvil vil være en av de viktigste suksessfaktor for et moderne og fremtidsrettet Forsvar.

8 Avslutning

"Det vi vil bevare må vi forandre". Det **vi** ønsker å bevare et slagkraftig Luftforsvar. Skal vi i fremtiden være slagkraftig, må vi gjøre mange ting på kvalitativt nye måter. Vi må forandre oss! Dette vil innebære at vi blir mindre, men forhåpentligvis mer relevante.

Jeg har tro på fremtiden, og jeg synes Forsvaret går en spennende tid i møte. Vi går fra et Forsvar av territorium til et Forsvar av verdier. Vi vil fremtiden være fredsarbeidere, som har midler til å sette makt bak ordene. Vi kan og skal bidra til å skape fred i verden.

Mye gjenstår før "det nye Luftforsvaret" er på plass. Det er derfor viktig å ha klart for oss hvor i prosessen vi befinner oss. Først i 2005 skal vi være "ferdig" omstilt – dette innebærer at vi må godta midlertidige løsninger, og en hvis grad av frustrasjon og usikkerhet i de nærmeste årene.

Luftforsvaret står ovenfor store utfordringer. Den videre tidsplanen for omstillingen er svært stram, og bare i løpet av 2002 vil flere av Luftforsvarets tradisjonsrike stasjoner og skoler avvikles. Blant annet skal Luftforsvarets stasjon Gråkallen og Luftforsvarets skolesenter i Stavern legges ned.

Jeg har ingen forhåpninger om at alle disse endringene vil forløpe smertefritt. I en overgangsperiode vil personellet måtte leve med en hvis grad av usikkerhet og kaos. Det jeg imidlertid føler meg sikker på er at omstillingen vil resultere i et mer strømlinjeformet og effektivt Luftforsvar. Et lite, men relevant Luftforsvar, der operativ virksomhet står i fokus. Et Luftforsvar der vi makter å produsere mer luftmakt med færre kontorplasser. Et Luftforsvaret som er "best på det vi gjør".

Takk for oppmerksomheten!